

ПРИВІТ VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ З'ЇЗДОВІ
ЛЕНІНСЬКОЇ КОМУНІСТИЧНОЇ СПІЛКИ МОЛОДІ

12

МОЛОДНЯН

ГРУДЕНЬ 1930

МОЛОДНЯК

50

V.N. Karazin Kharkiv National University

01118906

6

**ПРИЙМАЄТЬСЯ на 1931 рік
ПЕРЕДПЛАТУ**

**КОМСОМОЛЬСЬКІ ТА ЛІТЕРАТУРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ,
КУЛЬТОСВІТНІ УСТАНОВИ, КЛЮБИ, ВУЗ'и, ШКОЛИ,
ЧИТАЛЬНІ, ВСІ ПОВИННІ ПЕРЕДПЛАЧУВАТИ**

„МОЛОДНЯК“

літературно-мистецький та громадсько-політичний ілюстрований журнал-
місячник, орган ЦК ЛКСМУ

РІК ВИДАННЯ П'ЯТИЙ

ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ЖУРНАЛУ:

Літературно-художній (оповідання, романи, повісті, п'єси, нариси, етюди,
переклади з новини чужоземної літератури, поезії).

Літературно-критичний (статті, розвідки, літературні портрети).

Суспільно-політичний (статті, нариси, огляди).

Театр, кіно, образотворче мистецтво.

Побут (статті, нариси, листи з периферії).

Хроніка літературно-мистецька (закордонна, столична, провінційальна).

Серед книжок та журналів.

„МОЛОДНЯК“ виходить щомісяця (1—15 числа)
на 7—9 друкованих аркушів (112—144 стор.)

„МОЛОДНЯК“ продається у всіх залізничних кіосках,
Контрагентства Друку на Україні.

На 1 рік 4 крб. — коп.

На 6 міс. 2 крб. — коп.

На 3 міс. 1 крб. 10 коп.

На 1 міс. — крб. 40 коп.

Ціна окремого № (в роздрібному продажі)—50 коп.

„МОЛОДНЯК“ разом з щоденною газетою **„КОМСОМОЛЕЦЬ УКРАЇНИ“**—
80 копійок на місяць (пільгова ціна).

**ПЕРЕДПЛАТУ НА „МОЛОДНЯК“ РАЗОМ З „КОМСО-
МОЛЬЦЕМ УКРАЇНИ“ МОЖНА ЗДАВАТИ ДО ВСІХ
ОКРУГОВИХ ФІЛІЙ ВИДАВНИЦТВА „КОМУНІСТ“**

**АДРЕСА: м. ХАРКІВ, ПУШКІНСЬКА, 24,
В-во „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“, журнал „МОЛОДНЯК“**

ДО ВІДОМА АВТОРІВ:

1. На рукописові обов'язково ставити прізвище ім'я й по-батькові автора і точну адресу. 2. Рукописи до редакції треба надсилати чисті переписані од руки або на машинці на одному боці аркуша. 3. В рецензіях на книжки, крім назви й автора, треба зазначати видавництво, рік видання, тираж, кількість сторінок і ціну. 4. Не прийняті рукописи, менші як на половину друкованого аркуша, а також рукописи, що ухвалені до друку—редакція не повертає.

МОЛОДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК

О Р Г А Н Ц К Л К С М У

ЗА РЕДАКЦІЄЮ

І. ІСАЄВА, А. КЛОЧЧЯ, П. ЛАКИЗИ,
А. ВОРОБІНА, П. УСЕНКА

12
(48)

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
ХАРКІВ

ГРУДЕНЬ

1930

ХАРКІВ

68

59

Бібліографічний опис цього
видання вміщено в «Літопису
Українського Друку» «Карту-
новому репертуарі та по-
казниках Української
Книжкової Палати

Укргодовліт 6296

ВРНГ—УСРР. Укрполіграфоб'єднання. Газетна фабрика ім. В. Блакитного

Зам. 666 — 6000

ТОВАРИШІ! НА БАЗІ ДОСЯГНУТИХ УСПІХІВ ВІДКРИВАЮТЬСЯ ПЕРЕД НАМИ НОВІ НЕЧУВАНІ ПЕРСПЕКТИВИ В ЦЯРИНІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО БУДІВНИЦТВА. І НАШЕ ЗАВДАННЯ, ЗАВДАННЯ ПАРТІЇ — ВСЕБІЧНО ПІДСИЛИТИ СВОЄ КЕРУВАННЯ ВСІМА ПРОЦЕСАМИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО БУДІВНИЦТВА. МИ ПОВИННІ ЗА ВСЯКУ ЦІНУ РІШУЧО КУВАТИ НОВІ КВАЛІФІКОВАНІ КАДРИ БУДІВНИКІВ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ.

С. КОСІОР.

П О Е З І Ї

СТ. КРИЖАНІВСЬКИЙ

РОВЕСНИКАМ

Тринадцять Жовтнів
і двадцять літ
— ровесникам моїм
і мені.
Ми—
упертими кроками
йдем до землі
— до заводів,
— до шахт,
— до ланів!
Піонери—учора,
Коммольці—нині.
Ровесники! Друзі! Брати!
Ми, що названі
— третє покоління
стаємо в перші ряди!
Стаємо
— до варстатів,
— до вчоби,
— до стерна,
входимо в лави
ударних бригад,
ми даємо країні
вугілля і зерно
і бійців Республіки Рад.
Ми приходим сьогодні
на аванпости
наших фронтів,
на незмінні чати
Як сильні,
як мужні,
і як дорослі,
— Тисяча
дев'ятсот
десятий!

Восьмому з'їздові Комсомолу України

М'язи тугі
і кров густа,
Значить—до праці,
Значить—пригодні,
Щоб виростала сонцем
— мета!
— З нас,
із суворого—сьогодні!
Ми входим,
як в дім,
— до лабораторій.
Щоб в наших
сердечних ретортах
— щораз,
Реактивом на ляхмус
була наша гордість,—
Червоного кольору
ентузіязм!
Найвищої проби!
Без фалшу. Таї!
Віру в мету
у серцях пронести,
Пам'ятаючи слово вождя,
Про справу слави,
— героїства,
— відваги,
і честі!
Наше героїство
— наші діла,
Наша невтомність
і сила пориву,
Уже тримає
На грудях земля
Фундаменти

Соціалістичник будівель!
 Нашу відвагу
 видко усім,
 Ми піднялись
 над ринтованням нині,
 Перші бійці,
 перші творці,
 Небувалої в світі країни!
 Наша честь
 — це закінчений плян,
 Відданість справі,
 вірності в слові—
 Довчасно закінчений
 Дніпрельстан,
 Жд без зупинок
 і без перестроїв.
 Наша слава
 на варті кордонів,
 Армія наша
 непереборна!
 Наша слава—
 це комсомолів
 Червоного прапору орден!
 Ровесники мої!
 Товариство!
 Колективного фронту бійці!
 Агрономи,
 поети,
 і трактористи,
 Ставаймо на всі кінці!
 Ми творді
 небувалої в світі країни,
 Епохи високої,
 темпів швидких,
 Але пам'ятайте:
 в оперативних частинах
 Лежать мобілізаційні листки!
 Ми підемо перші
 в останній герць,
 Станемо перші скрізь!
 Проста дилема:

— позаду смерть,
 спереду
 — соціалізм!
 Будівництво—фронт,
 учоба—фронт,
 Наш час—це суцільні фронти.
 Не зважайте
 на чийсь раззявлений рот
 Дивіться на прапор мети!
 І будьте мудрі,
 — як літуни,
 Що здійснюючись
 понад містом,
 Бачать згори
 не завулки брудні
 — вулиці рівні й чисті...
 Ми
 — молодой кляси сини,
 Ми вартові
 молодой Республіки,
 Горимо у суворім огні,
 Що осяєв
 потворну пільму віків!
 Комсомол!
 Скільки рідного в цьому слові!
 Друзі, для нас,
 звучить воно так:
 В ньому
 минулих боїв відгомін
 В ньому тривога
 майбутніх атак!
 В нім запорука
 всіх перемог—
 На військових фронтах,
 На фронтах п'ятирічок,
 Міцний комсомол!
 Борись,
 виростай!
 Комсомол
 — це звучить героїчно!

В. ГОНЧАРЕНКО

ЛИСТ З ПОСТ-СКРИПТУМОМ

Товариші,
далеких давніх днів,
Що розійшлись,
як кажуть, шляхом битим—
З газетних шпальт
я мовою віршів
Сьогодні хочу з вами говорити.

**
*

Ви, ясно, ще
без вус і бороди,
Пройшовши вісім років комсомолу
Та вже чимало утікло води,
Чимало дзвонів
скинуто
до-
долу.

**
*

Од багатьох
ні звістки, ні листів
(Скупієм за робтою на слово).
— Чи всі пройшли
по славному путі
Нових боїв і
перемог класових.
З-поміж кінноти
спогадів, питань
Одне між них
встає дев'ятим валом:
— Чи всі йдете
уперто, без вагань,
Через круті
цих років
перевали.
Дійшовши років п'ятилітки трьох
В граніт хребтів
наш рух тонелі врізав
Та вже не йдуть
Чернецький і Дмитро, *)

*) Чернецький Микола та Баран Дмитро—мої товариші, комсомольці, забиті кур-хулями підчас хлібозаготівлі та колективізації.

Що їх життя
обірване обрізом...

Цей біль не в силі серце полонить,
Лиш розмах днів і
працю нагадає.

Виходжу в місто:
Вулиця гремить
Гранітним бруком,
Говором трамваїв.

Встають,
простують корпуси будівель—
Столиці зріст—
І я безмірно радий,
За кожні нові
вулицю і дім,—
За кожний метр
кубичний і квадратний

Бо знаю я, що це лише один,
Один акорд
від будівничих далів.—
Туди щоденно
дальні поїзди

Несе прибой
Південного вокзалу.
Де боротьба за п'ятилітку,—за
Шляхи колгоспів—шлях соціалізму
Штурмують дні

коммол і комнезам
Під керівництвом партії
залізним.

Спростовую, що
«відірвався од мас»...

На штурм прориву
в бойові декади

Я йшов на фронт—
в радгоспи й на Донбас

В молодняківських
штурмових бригадах.

Де наступу розгорнутого
фронт,—

Зростаючи,
 гартуючись
 в горні цім.
 Не одйду ніколи,
 ні на крок
 Од більшовицьких
 класових позицій.
 Р. С. Товариші,
 Я хочу вам сказати:
 Вже рік мені
 за 23 пішов це,—
 Дозвольте ж тут,
 переступивши статут,
 Лишатися
 назавжди
 комсомольцем.

„МИ—УДАРНИКИ ПЕРШОЇ МАРКИ“
 А НА ДІЛІ:
 ПРОГУЛИ НЕ РАЗ.
 ВДАРИТИ Б
 ТАКИХ „УДАРНИКІВ“
 ГАСЛОМ:
 — ЗАВОД НЕ ДЛЯ ВАС!

Д. ЧЕПУРНИЙ

ВУГІЛЬНІ БАРИКАДИ

Бригаді ЦК ЛКСМУ, що ліквідує
прорив на Донбасі.

1. ІНФОРМАЦІЯ З ЦК.

Огонь завзяты в борні не гас.
Кадровики—борці з дитинства.
І от сьогодні—
цей Донбас—
загруз у зривах—
і безчинствах!

Вірити важко,
щоб наш Донбас!..

Вірити важко
для вас
і для нас...

Та...

Розмови короткі:
Шахти дають—
30—40 відсотків.

З чийої вини?..
Як і хто?..

Довідатись там
не завадить!..

Країні ж дати 100—

В перші,
найближчі
декади!..

Донбас—у часи індустрії,
Донбас—у часи ремонту,
Донбас—у часи переустроїв—

Основа
усього
фронту!

Ви уявляєте—
отримати вісті:

Прорив!
у такому!
місці!

Країні наказ:
(не пропозиції)

Негайно,
Ізнову
зайняти
позиції!

Жодних підривних:

«Суб'єктивних»

«Об'єктивних»...

Причин не існує

Причини у щенті!..

Причин аргументи—

Не виправдальні,
обвинувальні

В наш час—документи!

Немає ніяких:

«те»... «се»!

Зайняти!

дати!

і все.

Але—

з кожного:

штреку,

вибою,

дороги...

Донбас—

вимагає од нас—
допомоги.

Тому

Доручаємо честь цю

КОМУ?

Кому—Перекоп цей узяти?

ХТО:

мужній,

незламний,

завзятий?

І громом гукнуло
з довкол.

ЛЕНІНСЬКИЙ,
НАШ
КОМСОМОЛ

2. МОБІЛІЗАЦІЯ.

З колгоспів,
радгоспів,
округ...

Через:
Дніпро,
Волгу-матушку,
Буг...

Од міста,
од сіл,
од столиць...

Дзвенять і вирують
шляхи залізниць.

З довкола:
степів і заток
«Ідем товаришу»?..
«Єдем, браток»?..

Д'ех!..
Ах!..

І тримтять—
неначе птах
балалайка в руках.

Д'ех!
Ах!..

«Пускай губят
пускай любят
Я собой не дорожу.
Если голову отрубят
Балалайку прив'яжу»!..
Балалайку прив'яжу»!..

І-ха, хі-ха!..
І-ха, хі-ха!..

Балалайку прив'яжу»!
Д'ех!

Ах!

І тримтять—
неначе птах
балалайка в руках.

А з міцних, тугих долонь,

Ій у відповідь гармонь:
«Комсомоле,

з кожним днем ти
Йдеш,
прямуєш у віки,
Більшовицькі—
наші темпи

Ми покажемо таки!
Тара-гоп! Тарара!..
Тара-гоп! Тарара!..
Більшовицькі—
наші темпи

Ми покажемо таки!
Д'ех!
Ах!

І тримтять
неначе птах
Балалайка в руках.

Стоп!
станція знов... яка?

Сталіне!..
Дебальцево!..
Горлівка!..

В густій, димовій заслоні:
Конуси—териконів,
Неба важкого дах,
Копри шахт...
Халупи...
халупки...
будинки...

Труб заводських втинки
Серце д'боїв ласо
Лукає:

«Здоров будь, Донбасе!»
Та вже між оних споруд
Йокнуло серце—бридкий стражод.

«Льоня—чого ти все заду?»..
«Та...
не вигадуй!...»

Хвилини біжать
до полудня.
«Куди Калінівська рудня?»..
«Дівчата,
Де Ленінська—п'ята?»..»

Д'ех!..
 А з тугих, міцних долонь
 З переборами
 гармонь:
 Комсомоле,
 з кожним днем ти
 Йдеш,
 прямуєш у віки—
 Більшовицькі—
 наші темпи,
 Ми покажемо таки!
 Тарара-гоп! Тара!..
 Тарара-гоп! Тара!..
 Більшовицькі—
 Наші темпи
 Ми покажемо таки!

3. ПЕРШІ «ХОРОБРІ».

Дрижить на канатах кліть..
 «Льоня—чого ти зблід?..
 «Заболіла чомусь голова»..
 А?!.
 У Сені краплини поту
 «Мабуть, не піду на роботу..
 Заболіла чомусь голова»..
 А?!.
 «Якже це так радітово,
 Де ж ваше слово?..
 Навіщо ж ви брали
 наряда уранці?
 Д'ех — смердоштанці!
 Ач, лави ударні!..
 Оце так з першого дня?..
 Геть до касарні—
 Сиди—
 і куняй!»
 Тиша..
 Серце—замокни,
 не пхивкай!
 Вийшли з касарні вночі

 Перші «хоробрі»
 —рвачі—
 На вишивках
 Льоня з-під свити:

«Сеня, куди ти?..
 Сеня назад—той рак.
 «Та..
 я... так..
 А ти, Льоня, куди?..
 «Та..
 туди... »
 На очі шапку-макітру:
 «До вітру»..
 А під свитою:
 клуночки..
 пакуночки..

І не стало—
 ні Сені,
 ні Льоні..
 Посунули різними шляхами.
 Той завулками,
 той ярами..
 Щоправда,
 зустрілись іще у вагоні.
 Та ба... не впізналися—сором..
 Тик-мик — розгублено зором..
 Повернулись задами.
 і —
 покотили
 до мами!

4. ТРУДНОЩІ.

Ковдр—не вистачає.
 Матраців—теж.
 Мобілізовані:
 «Але ж?..
 «Що ж—візьмемо де ж?..
 Дамо—коли будемо мати.
 Треба—пождати»..

 Грошей—не вистачає
 спецу—теж
 Мобілізовані:
 «Але ж?..
 Що ж—візьмемо де ж?..
 Дамо—коли будемо мати—
 Треба—пождати»..

Дехто
з контори
з бази
Не вилазить:
«Давай, що є!»
«Шукай!»
«інші»
А ні—підемо босі!».
(Дощі...
Осінь...)
.....
Одиниці:
«Може б додому...
Ов-ва...
Ні одежі,
ні їсти»...
Десятки:
«А чорта два!
Опортуністи?!
.....
Густий од цигарки дим
Ночі і дні—на ліжку Трохим.
Посміхаються очі з-під брів
(Йому не дали спец-штанів).
Добро!..
«Петро,
А, Петро!..
Чого ото я тужитиму,
Адже за дні ці—платитимуть!..
Д'ох і девка...
девка-да!..
Чего нос повесіла.
Ведь с тобою усігда—
Даже очень весела»...
На ліжкові болото—задрипа!..
Посміхаються очі з-під брів...
—А у клункові:
Черевики на скрипах...
Двое штанів...
.....
Злі від такого випадку.
Тодір, Юрко:
«Маєм науку!..»
Сьогодні носили вони
«лімонадку»—

Тодір зломив руку.
Сором вам старі—
шахтарі!
Кадровики тоже...
І живуть отакі на світі.
Говорили, крім того, таке їм:
«Боронь боже,
Дихати у кліті».
.....
Деякі коногони:
(Сміх бурєю)
Мобілізовані—вагони
за-
бу-
рю-
ють!..
Ну, й сміха—
ха-ха-ха!
.....
Старе й мале знало:
Двох
з першої ж ночі—
не стало...
Ма-ла-дцї!..
Що ж братішки—каюк?..
А ці:
«На-гора»
Половину
норми
дають!
Ну, й сміха—
Ха-ха-ха!

5. НЕОФІЦІЙНІ ЗБОРИ.

Чорна одежа.
Чорні краплини поту.
(Без спецу ідуть на роботу),
А зміна—одна однісінька.
Отож така
й чистісінька.
Та...
не про це річ
У касарні—пліч-о-пліч
Десятків п'ять
У кутку гомонять.

«Ні—не збори
Так—поговорим...
«Кілька питань
на сьогодні назріло.

Перше:
ставляться досить
до нас підозріло.

Мовляв,
щоби ви нам
та носа втерли

Були такі—
перемерли!

У полі з сохою—
так іще сьак.

А шахта!
шахті—гірняк.

Друге:
глумитися з нас
не мають—
ні права,
ні рації,

Та продуктивність
нашої праці

видобуток «на-гора»

Збільшити нам—пора!..

Оце і усе наче б

Трохим і Охрім:

«Одначе
побалакати слід і про себе...

Про наші насущні потреби»..

З гурту:

«Нам треба спочатку—роботи

А потім—
про себе турботи.»

Охрім:

«Та—балачки такі—
марні!»

Плюнув—
і вийшов з касарні.

А Троша..

О, Троша Замойкин!

Потяг—

до своєї койки....

Петро:

«Я коротко...
Без повторень...

З гурту:

«Не чути нічого...
Ти встань...»

«Ладно...

Один мають корінь..

Ці двоє питань...

і здолає—

напевне

всі зла ці

Продуктивність

нашої праці.

В шахті ми всі—

новаки.

Але—

усе таки,

Як там не важко,

Як там не круто—

Кожна упряжка

Збільшує

наш

добуток.

Най праця важка,

Най ние рука—

Від обушка,

Від молотка...

Най спина щемить—

Та вірю, що ми

(І день той—не за горами).

Будемо

кращими

шахтарями!

Отже, моє слово:

Чести,

завдань-ради—

Домогтися

мусимо цього

Цієї таки—

декади!..

Без жодних:

«побачимо»...

«мо'...»

Треба:
 доб'ємось!
 дамо!
 Закінчимо цю декаду
 А там....
 і ударну бригаду...
 А може й ділянку молоді
 І—
 Бий молоте!—
 Настрої—рвацькі,
 діляцькі—
 Поривів—
 нашою крицею...
 Юрко:
 Вірно...
 мені пропозицію!...
 Буде усе це!..
 А передусім
 Більшість наших —
 на длянці сім.
 А штреки, путі там—
 болото в коліно.
 Вважаю, доцільна річ,
 Саме тепер—
 Неодмінно—
 Дати ударну ніч.
 Чистка штреку!
 іти всім!
 Зробити зразкову
 ділянку сім!
 Ну, шахтарі—із колгоспу,
 зовода—
 Згода?»
 «Згода!...

6. УДАРНА НІЧ.

Куца плакату річ.
 Короткі відомості
 Комсомоле, ударна ніч—
 Перевірка
 твоєї
 свідомості!
 Всі—як один
 Восьмого—в дев'ять годин.

— Петре, що ти?..
 Ти ж тільки з роботи...
 Од праці такої—
 шляхи на Сабурку!..
 «Брось, Юрку!
 В розгардіяші такому
 До чорта—втому...
 Вона не поставить мене
 на коліна.

Крім того,
 завтра у мене
 підміна...
 Д'ех—ударна!
 перепони зруш!
 Прийшло
 шістьдесят душ.
 І знаєш—між юнаків
 Душ дев'ять — кадровиків!
 Я уявляв їх собі
 не такими...
 Прекрасні є хлопці
 між ними!
 Міцна б їм лише рука
 керівника.
 Завзяття їхнього злива.
 Як муху вдушило б прорива!..

Гей, хто на роботу,—
 зовіть..

 Гулко спускається кліть.
 Д'ех—ударна!
 Перепони зруш!
 Поїхало
 шістьдесят
 душ!

7. УДОСВІТА.

Клим:
 «Да...
 От тепер—так поспиться».
 Юрко:
 «Але й штрек же за те—
 як світлиця!»

З боку:
«Що? Почистили?..»
Петро:
«Хоч рушниками—вистели!..

8. ТОГО Ж ДНЯ

Охрім провів гроші—
До Троші:
«Брось ерунду,
Я на роботу—
не йду.
Ти ж тоже сьогодні не їв?
Ну, й—
пішли вони
до всіх чортів!»
Юрко:
«Охріме, днів наших віколи
Говорять, що ти осліп,
Ти зовсім забув,
чого ми приїхали.
Ось тобі ніж,
Ось тобі хліб—
Як інші—з'їж
Із водою
Й добою!..
Охрім:
«Говори, маєш довгий язик.
Тільки знай—я не каторжник.
Я не крав
і не був на суді.
Щоб сидіти на хлібі
й воді».
«Ой ти девка
девка-да!..»
Юрко:
«Охріме—прогули»..
Охрім:
«Єрунда!..
Чули!..»
Петро:
«Слова допоможуть навряд,
Я йду за нього в наряд».
Петра не пустили.
В вибій пішов Клим.

А Троша—
По гроші,
За ним
і Охрім.

Сміх і регіт по посьолку:
І-ха-ха!..
Ха-ха-ха!..
Гей, не буде із них толку!..
І-ха-ха!..
Ха-ха-ха!..
Так прорива в ніч цю били!..
І-ха-ха!..
Ха-ха-ха!..
Що аж штрека затопили!..
І-ха-ха!..
Ха-ха-ха!..
Ну, й ударили,
Нам ударили!..
І-ха-ха!..
Ха-ха-ха!..
Біля Петра зав:
Петро:
Хто бачив?..
Хто сказав?
Зав:
«Сам бачив,
Сам сказав»..
Петро:
«Невже затопили?..
Як?..
Бути не може—
відповідаю!..
Зав:
«Затопили—
факт!
А як?—
Не знаю..
Петро:
«Одначе—
Що воно
значить...»

9. У КОМСОМОЛЬСЬКОМУ ОСЕРЕДКОВІ.

Грохим і Охрім:

«К чорту,
к чорту—от!

Беремо роцот!..

Словами не тиш—ми

Три дні стоїмо
за грішми.

Немає шамовки,

В Охріма спецовки,

Та й узагалі—

У вас тут не життя—
а драглі.

У шахті—
на матові—мат,

У конторах

На бюрократові бюрократ...

... ..

(і тільки луною Донбас:

До кого оте:

«у вас?»

Геть, з днів наших—кону,

Ви що — з-за кордону?..)

... ..

Юрко:

«Ов-ва...

Оце такі твої слова?..

Це ж нам наказ—

розбий, поруш—

Драглі інертності тупої

Тих:

«Чемоданників»,

«Чиннуш»

Що з-за фіранки голувої

Клясичні ставши бюрократи

Взялися нами керувати.

Немає...

Значить, немає:

У нас із тобою.

Значить—

ще з більшим завзяттям—

до бою.

Труднощів барикади ломи,

Щоб мала країна,

Щоб мали ми.

Ми маємо:

Прокуратуру,

Провідників,

керівників—

Як є—

Поставити до муру

Злочинну зграю шкідників

Донбасу болі—

наші болі.

Для чого ж ви у комсомолі?

Грохим:

«Ой—

таріра—

Ой!..

Пой,

пташечка

Пой!..

Я бачу муть твоїх думок.

Тебе «чарує»

мій квиток.

Такі, як ти ось—

юнаки

Могли б носити

два квитки.

Так на тобі і мій—

носи.

Та ще привіт передаси

Петрові—він юнак хороший

Нехай же тут годує вошей.

Я не на каторзі—

«у вас?!»

Найду роботу..

в добрий час!..»

І кинувши квитки додолу

Пішли обидва з комсомолу

... ..

(і тільки луною Донб

у кого,

у кого:

«у вас?!»

Зрадники!..

Підкуркульники!..

Геть, з днів наших—кону

Чи може ці шкурники

З-за кордону?!..)

... ..

10. НА ЗБОРАХ АКТИВУ ПІД- ЗЕМНОГО ОСЕРЕДКУ КОМСО- МОЛУ.

Петро:

«Перше:

Звичайні справи цієї—ключі:

Нелади... Ті обвали...

Ясно!

Тут є—

шкідники і рвачі.

Попередити маємо це—завчасно.

Не вибійники, не коногони...

До бази,

контор,

бухгалтерії—

Негайно послати загони

Легкої кавалерії...

Справа з затопленим штреком—

думки—мої...—

Доконче, вимагає для декого

Розмов з РСІ...

Клим:

«Друге:

мобілізовані останні дні

Працюють з кадровиками нарівні.

Але...

Шахта дає 60—завдання...

Час би подумати

про соцзмагання.

Секретар:

«Укупі з товаришем Ледком,

Секретарем партосередку,

Ми учора із ранку

Дали групоргів

у кожную ділянку.

Отже, маємо підставу

Ім доручити цю справу...»

Петро:

«Хоч це питання—підшите,

підколоте

До протокольних справ,

Та вважаю, що проти

ділянки молоді

Не піде зав...

Шахта уже звикла

До:

п'ятдесяти...

шістьдесяти...

Ділянка мусить показати

приклад

До ста з гаком—

дійти!

Отже, по моему слову,

Ділянку сім

Таки зробити—

нам усім

Комсомольську

зразкову!

Юрко:

«За ділянку молоді

балакав з кадровиками:

Хлопці—

руками й ногами...

Кріпильники,

вибійники,

коногони...

Д'ех—будуть

такі загони!..

Ага... І ще, до речі,

Учора надвечір

Приходив партієць

Пенсіонер-десятник.

Товариш Ратник.

«Піду на роботу»—

Мені говорив:

«Най старістю скутий,

Коли на шахті прорив—

Тут мушу бути!..»

Чи не взяти товариша Ратника

На дільницю свою—

за десятника?..

Петро:

«Обов'язково!..»

Крім того,

Щоб із ЦК

Не балакати—мовами різними—

Завдання кожного юнака

Узяти шефство над механізмами.

Календарним пляном —

Його станом—

Мусить боліти—

Бригада.

Отже:

загальна нарада—

Всі ці питання—

на карту

І—

давай гарту!

II. КОРОТКІ ВІДОМОСТІ З БЮ- ЛЕТЕНЯ КОМСОМОЛЬСЬКОГО ОСЕРЕДКУ.

Шкідництва—

викликаєм до бою.

Із шкідницькою метою

Після ударної ночі

Штрек затопив

десятник Вотчим.

Справу передано до ДПУ.

Вимагаємо:

кари йому.

Пориву—зливу

упертости—крицю.

Серце опортунізму

розколоте:

Організовано

дільницю

молоді.

Викрила ЛК.

Неділь біля шости

Лежить спецовка на базі.

Не для всіх—

у всякому разі,

Вистачить для більшости.

Знято

З доганою суворою—

Зава конторою.

12. ДО НОВИХ ПЕРЕМОГ.

Поволі повзуть дні...

Ставлять нові перепони—

Переможеш?!

Ні?!

Вибійнику,

коногоні?..

Нервово, тривожно Донбас

Захлинається в даль гудками:

Зумієш узяти час

Міцними руками?..

Комсомоле, з усіх дорог

Питання до тебе щоденне:

Змиєш ганебне тавро,

Прориву тавро—з мене?!

Поволі повзуть дні...

До боїв!

До нових перемог!

Переможеш?..

Ні?..—

Із усіх дорог.

А у відповідь

Із вибою

Нервово дзвенять молотки,

Так!

Ми не зрадімо бою!

Так!

Переможемо таки!

13. У НАРЯДНІЙ.

У нарядній нові плякати

Країні вугілля—дати!

Здолай перепони—

врубе і молоте!

Веде перед

ділянка молоді.

(Геть прориву гать)

Учора дала—95

Сьогодні дійде до 100.

Змагається з нею

шоста.

Шоста—викликає

завзяту

п'яту.

Цієї ж декади

дамо 100!

Далі ХТО?

14. У ШТРЕКАХ І ВИБОЯХ.

Лебідка й відкатник

В густій і гемній ці.

Пенсіонер-десятник

Із ними на чолі.

З глибокого підпілля
Вибійнику групорг:

«Давай,
Давай вугілля!..
Вертай країні борг!»

В годину ранню, пізню—
Ладнаючи загон,
Одну співає пісню
Смуглявий коногон:

Мов вод тих прибої,
Велінням руки—
У темнім вибої
Гудуть молотки.

Це ж ми на наряді
Не вішали чол.
В ударній бригаді
Увесь комсомол.

Ударні закони,
Звичайні вони...
Скоріш, коногонь,
Вагони гочи.

Ген там за горами
Завод у диму.
Дамо «на-гора» ми

Вугілля йому.
Донбасе незламний:
Жвавіш молотки!
Щоб дихали домни,
Дзвеніли станки.

Мов вод тих прибої,
Велінням руки—
У темнім вибої
Гудуть молотки.

Дзвеніть, дзвеніть же врубіві!
Дзвеніть же молотки!
А ввечорі у клубові:
Кіно,
політгуртки...

Хто скаже:
«Як?» і «де нам?»...
«Побачимо»,
А «мо'?»

Заводам і мартенам—
Вугілля ми дамо!
Дасть!

Першими декадами,
Не вішаючи чол
Ударними бригадами
Ударний комсомол.

ТРЕБА ДО ПРАЦІ СТАТИ,

ЩОБ НЕ СТОЯЛИ ВАРСТАТИ.

М. ШЕРЕМЕТ

ТРАКТОРБУД

(Вступ)

Учора—степ. Як і завжди,
у шість,
людьми набитий
поїзд на Чугуїв...
І знову,
знову ні душі,
аж до тривожного «гу-гу»,
і
поїзд,
як бікфордів шнур,
пунктиром диму
рветься за екватор...
Сьогодні — тишу мовчазну
залізним
скреготом
шматує
екскаватор...
...Я б так почав про Тракторбуд,
звичайним глядачем
з вікна вагону.
Але не можу я,
не можу бути
за наших днів
пасивним рядкогоном...
Коли країна
кинула
порив
на ліквідацію усіх проривів,
І я з «ЛК» алітерацій,
рим
мобілізовуюсь
ударним
бригадиром.
В діалектичним методом робіт,
на об'єктивнім
грунті
реалізму,

Щоб кожен вірш мій закликав
 на бій,
 щоб кожна літера
 була
 залізна.
 Щоб кожне слово
 свідком в РСІ,
 в КК було, —
 а коли треба
 й вище!
 Щоб фактом,
 Цифрою прориви всі
 і я би міг
 так само
 нищить.

...Немає стегу.
 Щоб не заважав,
 йому дали десь місце
 у затінку.
 На перший плян
 масивами
 біжать
 шошикувані
 будинки.
 В бетон повіті корпуси,
 у небо зняті крани —
 предмет естетської краси,...
 коли здаля поглянуть.
 Та ми крізь ребра будівель,
 крізь бочки цементної крові,
 збираємось на самий верх,
 головбудинку—п'ятий поверх.
 — З яких причин
 зірвали
 плян?
 Чому не зведено
 покрівлі?
 Закінчити будівлю вам
 потрібно було
 місяць
 рівно?!.
 Кіннотчики—
 нальотчики

ворогу
в тилі
Вирубать
та вирвать
до ноги прорив.
Кіннотчики —
нальотчики,
на коні,
в степ.
За пляни,
ударність,
за силу,
за темп!
Редактор газети «Червоний Прапор»?
«Прийміть комсомольців - кіннотчиків рапорт.

РАПОРТ.

Ми, комсомольці, знайшли причини, що як стовпи, підпирають прорив.
Треба їх зрити за всяку ціну, негайно, ударно.

Причин три:

А) Затримка госпорганів з будматеріалом, бюрократизм, нечуйність,
аж крутиться.

Б) Злочинне ставлення техперсоналу до темпів, до планів, їм доручених.

В) Ще ми на всіх ділянках зустріли—брак і плинність робочої сили.

Ми певні, що рапорт наш, від (місяць, число) в газету не спізниться,
що діло буде пущено в хід.

Прийміть шалке.

(підписи)

.....Близько —
біля —
блиснула —
блискавка.
Звістка —
звилася —
високо —
високо.

.....Терміново
на терекі

телеграфних
доріг

пре
на пролом
прямий
дріт.

**
*

Лізе
лісом,
боре
гори,
мостом —
«просто
на — «ура».
З матер'ялом:
шіддю,
сталлю
безупинно
далі
й далі
мчить
УРАЛ.

**
*

Довгим
хвостом
вибираючись
з гір —
важко
дзвенить
буферами
СИБІР.

**
*

Соціалізму
виконуючи
наказ —
з вугіллям
пазустріч
спішить
ДОНБАС.

**
*

Семафор відчинено.
Як на старті,

спісалоши

Республік
приймає
ХАРКІВ.

**
*

...16-20?.. Алло! Я слухаю...
Коля, ти? Милый, хороший...

До рурки
цільніш

притули
вухо,

щось цікавеньке
сказати

хочу...

...Валер'ян Васильович...

Так, нема вдома....

Я сама, милый, приїдь...

...Пляни... Які?—Мені невідомо...

...Запівнення... Тракторбуд... Що?

Пождіть...

Перепрошую: куди дзвоните?

...Ганебна халатність... У мене
нерви...

Це приміщення Зонда

Валер'ян Васильовича.... так..
інженера....

Гуркіт.

Мабуть

кинуто
рурку,

і вразу — тиша
первісної стадії.

Та за хвилину
чужий хтось

буркняв,

що передаватиметься
радіо.

**
*

— Да-а-авай, давай,
не затримуй там!

— Д-даю,
 даю.
 даю,
 не затримую!..
 Зверху — товариш,
 я знизу — на зміну.
 Ледве встигаєм
 ловити цеглину.
 Справа на славу,
 усі аж ростем ми.
 на красоту
 конвеєр — система.
 Працюєм на ять,
 з молодецьким свистом:
 червонармійці,
 поети, цекісти.
 Сьогодні свято
 для всіх — суботник.
 Нам комсомольцям,
 дайош роботу!

В соцзмагання вступить радо
 наша ВУК'івська бригада.

За суботник лиш один —
 ми дали мільйон цеглин.

«Ех, чай пила»....
 Трамвай. Вечір.

Ніч таку пригадають віки —
 героїчну поему роботи.
 Йшли полки, наступали полки,
 батальйони,
 сотні
 і чоти.

В ніч осінню під світ лихтарів,
 Відбивались промінням лица.
 Кращих,
 дужчих,

 молодших синів
 вярджала в похід столиця.
 І дорога їм слалась в піснях,
 у прапорах, шовком шитих,

Ім вагони, од щастя ясна,
подавала сама Балашівка.

Аж із трьох кінців,
батальйони вів
в наступ Харків.

Шапка набакир,
чуб під вітру вир,
грудям жарко.

То не рокіт бур,
ураган в степу,
і не повідь весняна річки.

КИМ'овських колон,
рушив батальйон —
червоногвардійців П'ятирічки.

То не карнавал,
І не шум навал
демонстрантських когорт на місто.

З Толкачівки десь,
рушив БПС —
Студбатальйон в 300.

А що третя рать,
треба підібрать,—
любо було услід дивиться,
як йшли стрільці,
славні молодці,
з Червоноармійських дивізій.

Збирались вночі, світили слів порохом,
радилися, як оточити ворога.

Розвідка донесла, що ворога шанці:

«8 дільниці. Механічно-збірних цех...

Зірвали на місяць промфінплян,—цим
ворогу дали себе бити в лице.

Спосіб бою*—
взяти штурмом.

розгорнутим фронтом ударних
бригад.

Рабські темпи здамо на глум ми,
соцзмаганням — вперед, в напад.

Хто більше?
Хто краще?

Хто?
Хто?

Партія кличе в похід на бетон.

І виходили перед військо ударницьке, бетонярі,
Кожен із них змаганням горів,

Кожен бригаду з собою вів,
 Що першого звати було Марусін,
 другий Місягін — прізвище носив.
 Найкращими бетонарями були по заслuzі,
 не шкодували
 запалу
 й сил.

Кожен чемпіоном по бетону був:
 70 замісів давали на добу.
 Марусінці,
 місягінці,
 студенти,
 червоноармійці
 комсомольці —

ставали пліч-о-пліч.

Так розпочалася штурмова ніч.

**
*

Місяцю, сховайся
 скоріше, не то
 ми з нами примусим
 місити бетон.
 Зорі, вас скільки?—
 Не більше од нас!
 Мобілізуємо
 швидко й вас!
 Шурка, жвавіше!
 Кажуть, Міся-
 гін замісів
 дає 70!
 72!

73!..

Гей-ти!
 Ну-мо, піддай!
 не відставай!
 Заткнутись треба!—
 Пасуєм друзі:
 вже 90
 дає Марусін.
 Шурка, не падай!
 Шурка не жур...
 Темпу, темпу
 не зменшуй, кажу.
 Це невідомо
 хто дасть 100...

стійкий та упертий
під нами бетон.
Місягінці... знову....
рекорди... ов-ва...
Шурка, слава!
у нас 1021
110—Марусін,
120 — студбат.
Вже ранок над нами

як циферблат.

Ніч була. Ранок. День.
Безперервно 16 годин...
Та з ударних бригад ніде.
і ніхто не присів, ні один.
Шурко, очі твої тужні,
п'яні радістю вщерть і ти
лиш одне кричиш: «н а ж м и»,
і слова твої золоті.
Я п'янію від них, я горю...
Шурка любий, ми перші, Шур...
Як у казці, в вечірню зорю,
випинався готовий мур.
І стояли полки бригад
із відкритим, веселим лицем.
Рештування й будинки понад,
всі дивились на тракторний цех.
Де, в одну електричну мить,
шлях у небо розкривши широко —
запалала в нічній пітьмі
перемоги червона зірка...

Кремль. 19-й рік.
Ленінів відчит в ЦК.
В робочім календарі
питання — середняка.
Уже ранок

крізь сутінь штор,
прокрадався синім димом,
та пророчої мови шторм
всі обличчя

робив

молодими.

«Коли б ми змогли дати»... стіл
простягнувся неораним полем...

тисяч сто взавтра»... рідкий посів
простелився... «першорядних тракторів»...
У степу конячина худа,
ребра лиш... «забезпечить бензином»...
Незаможник — ходяча біда,
десь в салдати забрали сина.
«Забезпечити їм машиністів»...
У степу раптом — тракторна база,
степ зораний.... («та ми, комуністи,
Знаєм, це покищо — фантазія»)

Ленін

руку

протяг

у даль,

владно

й впевнено—

межі «імперії»:

колективи,

комуни там

розтягнулись

в радянських

преріях.

Розквіт буйний агрокультур

степ змінив,

що його не впізнать,

із-під ніг

збито власницький мур.

«Середняк би тоді сказав:»..

Подивившись на тракторний віз,

і на гарбу рипучу свою,

на потерті обіддя коліс:

«Я — за комунію»

(«Себ-то за комунізм»..)

Ленін змовк.

Та жили країни

пройняв

ток.

По свіжій ріллі

колесами

пишуть

колони

ленінських

тракторних

тисяч.

**
*

Учора степ.

Сьогодні — буйне місто

закінчених

бетонних

споруд.

Ім'я йому почесне

«ТРАКТОРБУД»

у п'ятирічку

будівництв

записане.

Де Сталінград,

Магнітобуд,

Турксиб,

ЗАГЕС,

Шатуровка

і Дніпрельстани.

Угору зводяться

й грохочуть всі

в залізним трепетом

підйомні

крани.

Несуть вони готові трактори,

гарячі,

наче вилляті із форми.

І лиш сирени нетерплячий крик

в дело гука:

«дайощ платформи!»

І поїзди підходять м'яко так,

із тихим шумом

сталі

і заліза.

Путі одчинено. Ясна мета:

до станції — соціалізму.

ДМИТРО ЧЕПУРНИЙ

НА КАМІНЬ—КАМІНЬ

Хто йде з життям —

живе не марно:

Його життя —

для боротьби.

І от:

працюємо ударно,

Роботу вміємо любити.

Ще до зорі,

ще до світанку

Ми намічаємо свій рейд,

Минаєм верстви,

полустанки,

І все вперед!

І все вперед!

І наші темпи

є вже свідки.

Що час даремно не летить,

Бо вже кінчаєм —

п'ятилітку,

Бо вже доходимо до мети,

Усю снагу

і велич-силу

Несем,

несем для наших днів.

Вже води

землю оросили,

На чорну ніч —

грядуть огні.

Кладемо,

кладемо

на камінь

камінь.

І клекіт

в бурю вироста.

ПЕТРО РАДЧЕНКО

„ЗРАДНИК“

Роман у думці називає себе старим шахтарем, з гордістю носить пошиту вугільним пилом спецовку, повагом кладе на плече обушок, чіпляє за коміра лямпу й скептично посміхається з новаків, коли багатотонна кліть кидає їх в провалля шахти і хтось злякано впирається в його рукав залізними пальцями.

— Ну й чого, не впадеш... Кліть не дасть впасти, аби тільки сама не зірвалась.

Новаки критично оглядають залізну коробку. Вони сьогодні вперше опускаються до шахти і тому сторожко вдивляються в спокійне обличчя свого земляка—вже справжнього шахтаря. Дехто копіює його рухи, навіть намагається говорити басом (кажуть, низький голос завжди заспокоює, надає обличчю поважності, сміливості).

Кліть зачинається, плавно рушає і летить в безвість разом з одноманітним дзюркотом води в стволі.

Роман уважний, спокійний. Його постать і одяг вигідно різняться від нових брезентових курток товаришів, ще не обсипаних породою і вугіллям.

Заздрять Романові. До того, йому зовсім не треба ховатися від чужого зору з блідим обличчям і напружувати увагу, фіксує вражіння першої подорожі під землею. Три місяці на шахті встигли стерти ці перші вражіння.

Кліть для Романа—не новина.

Він знає одне, вона повинна нечутно кинути його каменем на сотні метрів вглиб, залишити на кілька годин під землею, а потім, вкрай стомленого, підняти на-гора.

От і все... Жодної небезпеки... Тільки коли вже ти надто боязкий, міцніше стисни щелепи і відшукай рівновагу.

Навіть співати можна. Пам'ятає, одного разу, хлопцям закортіло спуститись до шахти зі співом. Вийшло на диво чудово.

В кліті пісня нагадує замкненого сильного птаха, що глухо тріпоче крильми і, здається, стогне за волею. Але стогін дужий, рвучкий. Він може рознести залізні обручі кліті і бурею знятися на-гора.

— Може й зараз заспівати?

Роман присвічує лямпою обличчя товаришів і якусь мить вдивляється в них, ніби гадає: починати чи ні. І чи зважиться хтось підхопити пісню, порушити неприємну мовчанку?

При світлі обличчя втрачають свою блідість, хоч кожний м'яз з напруженням промовляє про можливу небезпеку.

— Нічого, хлопці, згодом пройде—сміється Роман,—Дивіться сміливіше. Докажіть, що й батраки вміють працювати на небезпечній роботі.

Адже шахта—не могила... Шахта—смілива боротьба з небезпекою, з труднощами. Шахта—боротьба за новий хліб, за нового хлібороба.

Поклад «Алмаз-Захід» недалеко. Роман уже точно навчився вгадувати місце зупинки кліті на своїй ділянці.

Тут вода шумує бучніше, безперестанку обливає обличчя й руки струмками холодного, осіннього дощу. Вухам боляче від великого тиску повітря, в грудях неприємно холодить.

Кліть встанне гойдається й тихо, майже непомітно, спиняється.

— Радій, хлопці, приїхали!..

Роман, як і слід старому шахтареві, перший ступає на дно шахти. Нораки обережно посуваються за ним. Шлях ходків нерівний, слизький, з навислими над головами великими шматками породи. Лямки видаються важкими—відтягують руки. Проте їхнє світло слугує зараз за найнадійнішу зброю. Воно гасить страх. В пітьмі довгих мовчазних штреків стелить тривку світляну стежку до виглянцюваних тисячоліттям часу покладів вугілля.

— Ей, хлібороби, рухайся бадьорше... Вперед... Тільки голови пригинай, щоб об небесну стелю не стукнувся.

**

Роман, як і багато тисяч іншої селянської молоді, прийшов на шахту з величезним клунком за плечима, з благословленням материним і з пахом цьогорічного хліба.

Іхати на Донбас відгукнувся охоче, хоч і доводилось старанно приховувати від сторонніх тугу за селом, боязкість перед невідомою працею.

Нові місця не справили на Романа помітного враження. Та ж земля, ті ж дерева, небо. От тільки люди відмінні—вимащені вугіллям, та мандлива вежа шахти поруч велетенського пірамідального терикону.

Роман не спускав з них очей. Скільки років треба, щоб насипати такі брили. Скільки сил, людей. А коли б раптово це купа зерна?

Будівлі шахти скромні, присадкуваті: це, здається, випнулися з підпушеної землі голови велетенських споруд і жадібно п'ють свіже повітря, щоб дати його тисячам людей, які день і ніч безперестанку довбають чорний хліб.

Роман назвав вугілля чорним хлібом не випадково. Виряджаючи, батько казав йому.

— У шахті—не мед... Там інший хліб, важкий, чорний, черствіший, ніж у наймах. І смерть там теж важка, теж чорна...

І мабуть пам'ятаючи батьків заповіт, міцно прив'язавши до ніжки ліжка клунок з харчами—Роман другого дня спустився до шахти. Спустився в своїй одежі—не дочекався, поки видадуть спецовку. Чого шкодувати полатаних штанів, коли цікавість і завзяття перемогли в ньому вагання селянина?

До касарні прийшов з піднесеним настроєм, сп'янілий від утоми й радості. І знає, прийшов відмінним, не селяком, а шахтарем—іншим хліборобом.

Того вечора його старанно качали. Старі тисли руки, ті, що не були в шахті—новаки—мацали, розпитували, заздрили. Роман навіть не помічав людей, не відрізняв селян від шахтарів. І обличчя, і гамір, і співні—злилися в міцну суцільну прудку радості, теплого чуття товариськості.

Бубон, божок касарні, «безапеляційно» (його влюблене слово) вимагав замочити, щоб була завчасно не забурилось молоде життя, мовляв, шахта ненаситно жере некваліфіковану силу, особливо з селян, і, чомусь показував усім на Романів клунок.

Потім, коли всі гуртом спорожнили живність клунка і дожовували рештки домашніх коржів—той же Бубон зіскочив на чийсь ліжко і голосно зажавив.

— Нечесно обробляти своїх, та ще таких хороших товаришів! Не по-шахтарському... І коли вже кого вловлю на гарячому—стережіться подпольні гади—не пошкодую обущка!..

На цьому він мусів закінчити, бо поспішав на зміну. Виходячи, небало підкликав Романа.

— Твою куртку змазали. Правда, нікудишня вона, але жаль. Адже своїм потом зароботана...

— Свитку може?—не розумів Роман.

— Ну, нехай свитку.—Бубон сплюнув з пересердя.—Подумаєш, філософ знайшовся. Поправлятимеш кого іншого, а не мене... А впрочім добре, що ти не приймаєш близько до серця усякі житейські невзгоди. Правильно робиш, з тебе вийде заправський шахтар... Знаєш—шахтар пашеньки на паше...

І вже з порога кинув:

— Там поглядай на моє барахло... А коли хоч—тягни койку до мене, такому, як ти, не місце біля порогу.

Після всіх цих подій Роман ліг і довго прислухався до млявого шуму в касарні, до окремих звуків сонної вулиці.

Хлопці вкладались спати, солодко позіхали.

Навпроти нього згорблена постать читає книжку. Вона майже нерухома і навіть зовсім непомітно перегортає сторінки. Романові видно загострений профіль, високу перуку хвилястого волосся, а на місці ока рельєфно вимальовується темна пляма провалля.

— Це гра світла,—міркує Роман, але слово «провалля» відразу переносить його думки до шахти.

— Провалля й шахта,—повторює він кілька разів.

— Чому так?

Потім пригадує Бубона.

— Чи сердитись на нього?.. Ні... Хіба слід зневірятися у всьому через якусь свитку, картати товаришів, ненавидіти шахту, називати її проваллям... Шахта—отой гостроносий товариш, що читає книжку. Правда. Роман поки не знає його, чужий він для нього, таємниця, провалля. А чому не можна просто підійти до нього і відверто сказати—будь моїм товаришем, я з першого разу полюбив тебе...

Роман довго не може заснути, перевертається, палить махорку.

Нарешті гостроносий кладе під подушку книжку, оглядає кожну койку, ніби шукає когось, і зупиняє на Романові очі, злегка посміхаючись.

— А ти не спиш? Мабуть село важко забувати... Чи працювати важко, га?

І раптово гасне електрика. Темрява навмисне ховає від Романа привабливий образ незнайомого хлопця, але не може заглушити змісту теплих, щирих слів.

Кімната касарні, де міститься Роман, велика—на сорок п'ять ліжок. Паху свіжої фарби й штукатурки ще не встигли вивітрити ні тютюн, ні літ. Хто як уміє, так і прикрашує стіни біля свого куточка.

Охайний заліплює стіни старими газетами. Ледар байдуже витирає спиною крейду, смітить недопалками, падає на койку в забрудненому одягові.

Комсомольців пізнаєш відразу. У них над ліжками розетки з портретів керівників революції, часто Шевченко. Під подушками й на ковдрі книжки, газети. Біля них завжди гурт, суперечка.

Батраки й колгоспники поки складають осібну артіль. Біля кожного величезний клунок (за це їх називають прочанами), ще більша скриня. Розмістились поблизу дверей.

Тільки Роман лежить у протилежному кутку, поруч Бубона.

— Безапеляційно лягай біля мене—наказав Бубон.

— Ти мені сподобався, розумієш?.. Нічого не пожалію для тебе. Немає ти, скажи Бубонові—дістане. Вкрали свитку—надягай мою. Все робитимемо так, як проголошує проповідь соціалізму. Взагалі, придивляйся і вчись. Не будь отим, що там біля дверей колгосп зорганізували.

Селян він не любив, називав їх «абушками» і висунув своєрідну теорію під назвою «приправа» або «чому моє» (Бубононе) серце відвертається від «них».

За цією теорією селяни придатні тільки для доброго травлення шлунків і смаку.

— Селянин—перчик для борщу, гірчиця для м'яса і взагалі солоденька приправа для різноманітних витворів кулінарного мистецтва. Іншого призначення селянин не має. Він навіть і працює не по-людському, а наче підчас голодовки видає громадам пайки.

— От, візьмемо землю... Тисячі років сидить на ній гад, а що дає?.. Сорок пудиків миршавого хліба з десятини... Ні, ти брось «ваньку валять» і не нада нам твоєї пайки. Ти дай нам триста, п'ятсот... тисячу пудів дай!.. Хлібороби... А тепер на шахту прийшли, мовляв, темпи підсилимо, шахтарям допоможемо, дамо країні вугілля.. Ні, дякуємо, ви спочатку підкрутіть, ваші селянські темпи, або краще вставте собі пропелера в северну прохідку, а ми, пролетарі, побачимо, проаналізуємо.

За такі погляди Бубонові часто робили попередження на молодняцьких зборах. Він каявся перед усіма, мовляв, це тимчасові настрої, лишок його безпритульного життя, але за кілька днів брався за своє.

— Коли проженете з цієї шахти, піду на іншу, тим краще, принаймні мене знатиме увесь донбасівський пролетаріят.

— А на скількох ти побував шахтах, поки потрапив на нашу?

— Шахт сім-вісім обійшов,—широ признався Бубон.

— Літун ти—відповідали йому.

— А що таке літун? Це—звичайнісінька марка. От як єсть марка комсомольців, ударників, просто робітників, батраків, куркулів і безліч інших революційних і контрреволюційних марок... Ні, братішки,—додавав,—ви мало начитані в політиці, комсомол ще не охопив вас своїм впливом.

Бубон поволі злизував із своїх вуст іронію, оглядав усіх бистрими жгутиками пекучих чоловічків і йшов десь. При чому казав:—іду шамати,—або—поспішаю до марухи.

Де б не був Бубон, біля нього завжди збирався гурт молоді, послухати останні новини «світової політики». Йому ніколи не бракувало фарб оповідача, гострих уїдливих слів—опоганити осередок комсомолу—і підсолодженого смакування з подробиць власних любовних історій.

А оповідав Бубон про все, і, здається, знав усе. Життя шахти, комсомолу, газетні новини, різні плітки—нічого не проходило повз його вуха, все старанно збиралось до купи і, де слід, буйно виростало.

Бубона знають усі. Бубон завжди перший.

Заспівати—Бубон. Підняти на зборах волинку—Бубон. Наробити бешкету в ідальні за пісню їжу—Бубон, заїгтувати декого на прогул—теж Бубон... Все Бубон.

**

З світлом електрики до касарні приходить гамір.

Вечір чомусь завжди приносить співи, навіває спогади, отруює молоді незагартовані мозки мелодійним плином різноманітних думок, сплених з ентузіазму, кохання і сантиментальності.

Взагалі, хочеться напнути свої нерви між двома бігунами і з вереском пробітися по них, аби витанцьовувати доти, доки вони, бідолашні, з тріском луснуть.

Чого тільки тоді не хочеться? В грудях бажань, як у шахті вугілля... Бери обушок і рубай міцну породу молодих грудей, вивалюй на світ скарби.

Тоді бубон, як і завжди, зіскакує на чиесь ліжко і тукає на всі легені:

— Слухай, шахтарня!.. Час політграмоти, читання газет і різних розумових розсусоловань закінчився. Листи до мамаш і папаш, коли ще хто не дописав, можна дописати завтра... Сьогодні я відкриваю збори. Бери радість під ручку... Розперізуйся... Забурюй лихо... Забури, реб'я, обушком в жестянку, в совєцькую жестянку... Дайош лігу комаринського, дайош... На буксир усі нещастя земні...

Він вихорем вихоплює зі скрині гармонь і рвучко кидає в натовп задирливі, спокусливі акорди.

Хтось не витримує і б'є в долоні. Пісня вибухає раптово. Її підхоплює тенор і беззастановно піднімається вгору. Баси разом з важкими чобітьми шалено гатять в підлогу.

В цю мить Бубон страшний, як хаос нестримної радості, як хижий звір серед добичі.

— Браття, дужче!.. Дужче гати в совєцьку жестянку... Нехай вона дасть нам все, що ми хочемо... Крой!..

Коли стомлюються, власне, коли у хворого на божевілля настає про-світло, Бубон передає гармонь комусь іншому.

Тепер і йому можна послухати співів. Сам він не співає, але здебільшого подає назви пісень.

— «Будьонного»...

— Затягуй «Шахту № 3»...

Спочиває гармонь, починає балабайка. «Звону бубенцов» артистично акомпанує дзенькання шибок.

Наприкінці плачуть над «Старушкою» Єсеніна.

З цими звуками Бубон раптово жвавішає, нервується. Жгутики колючих чоловічків стримлять в один бік і, здається, вичікують на здобич. Нарешті чекання надокучає. Він встає, підходить до вікна, розгонисто жбурляє в темінь ночі цигарку і наче ненароком помічає на койці хлопця.

— І ти тут?— здивовано. Здоров!.. А ми саме трохи гульнули, а це затягнули твоєї улюбленої пісні. Чуєш?—душу вивертає, мозок шкрябає. А звуки!.. Чисті, янгольські звуки... І всі твої комсомольці, поглянь, плакатимуть зараз... Ні, вони, здається, ревтимуть як бугаї... Погано ти їх виховуєш, Іване, не по-більшовицькому. Навіть пісні не знають путящої, такої своєї, з залізною ідеологією, з тріском щоб... Старим барахлом году-ють... Ти, здається, тільки за мною вмієш грішки помічати, блатняком називаєш, навіть з шахти вижити хотів, а самі... Може гірші за мене...

Хлопець, що до нього звертався Бубон, рішуче підвівся з ліжка.

Роман пізнав у ньому гостроногого. Завжди нерухомий, застиглий, з привітними рисами обличчя—сьогодні ледве стримує приплив скаженої енергії.

Ще одне необережне слово і Бубон, зіпхнутий пружистим тілом Івана, летітиме через усю кімнату.

— Перестань!..

Різкий, дивний викрик почули всі. Пісня обірвалася на півслові.

— Чого перестань, може й тут заборониш говорити? Це ж не комсомол.

— В касарні вільно говорити кожному, тільки знай—не ляпати язиком. До речі, про тебе незабаром говоритиме на зборах молодь.

— Все?

— Поки, все.

Бубон нервово пожував цигарку і з свистом випустив струмок диму. Його, видно, зачепило за живе.

— Не вистачить, братішка, того самого... темпів. Доведеться підкручувати гайки, хоч ти і відповідальний—член бюро.

Тепер розмова пливла спокійно. Бубон дедалі неохоче кидав слова і видимо знесилений злістю, раптово повернувся й попрямував до своєї койки.

— Ми теж говоритимемо з тобою на своїх зборах...—процідив він.

Хлопці помалу розлазились по своїх кутках, байдужі до суперечок. Мовляв, яке їм діло до Бубона, до Івана? Розберемось, коли буде потрібно, ще встигнемо сказати своє слово.

Чому така зненависть у обох?

Роман даремно дошкукувався причин і довго по черзі придивлявся до ворогів, що зараз спокійно лежали на своїх койках. У одного диміла цигарка, другий гортав журналу.

— Завтра переходжу працювати до Іванової бригади—згадав Роман.— То нічого, що Бубон перший запрошував, і навіть не запрошував, а, як завжди, наказав.

Проте, він ще ніколи не працював з примусу і не працюватиме...

Зупиняючись довше на цих думках, Роман сьогодні вперше відчув, як гірко йому дошкулив Бубон за короткий час їхнього товаришування. Навіть соромно згадувати про таке товаришування. Воно ж тільки й виявлялось у наказах Бубона і в слухняності Романа. Гидко. Бити б себе. Проте, це ще можна виправити.

Роман ворочається на ліжку, щільніше натягає ковдру. З'являється бажання віддячити Бубонові за все, а може навіть гостріше дошкулити. Він похапцем підводиться, і навмисне, бо знає, що Бубон ще не спить, говорить Іванові, хоч давно вже збалакався з ним:

— Я переходжу до твоєї бригади.

Іван видимо розуміє плян Романових думок і не дивується такому раптовому запитові.

Бубон запалює цигарку.

— Ну й бригада... Де ти назбирав таких калік, Іване? Вони в тебе не витягнуть і півупряжки.

— Не назбирав, а самі прийшли. Назбирати й ледар зуміє.

— Комсомольська—вдарна, не затримуй, получай лямпи!..—тукає з кінця черги знайомий голос.

Це Бубон. Він недобре сміється і знімає з голови подертого капелюха.

— Гляди ж, Іване, не підгадь. Там, на воротах, спеціально для тебе червону дошку вивісили.

— Не бубони, чортів Бубон,—обурюються поблизу деякі шахтарі.— Може для нього й вивісили, а тебе доведеться повісити.

— На обушок яво. У мене ядрьоний, видержить.

— Ні, краще за соплі. Безпечніше.

Кліть ненаситно глитає кострубаті постаті людей, що скорше нагадують нашвидку висічені з сірого каменю статуї, запорошені чорним пилом

від давнього стояння. Бовкання сигналу для подачі кліті щоразу настирливіше, частіше.

Залишилось дві бригади—Іванова й Бубонова. Вони мусять спускатись разом, але ніхто не хоче покидати своїх товаришів. Вони, наче змовившись, відокремлюються. Іван з бригадою спускається останній.

По дорозі до лави Іван казав:

— На перший раз мусимо дати хоч по півтори упряжки. Наляж, хлопці... Бубон вихвалявся, ніби дає по дві, але мені не віриться... Сьогодні кожний підраховуй свої вагонетки і не забувай—в сусідній лаві—Бубон... А головне—давай і давай. Вивозь, комсомольці!.. Не дозволяй сміятись. Докажи, що й батраки вміють працювати, вміють бути шахтарями.

Коли вони стали до роботи, Бубонова бригада подала вже до лебідки чотири вагонетки вугілля.

— Довго агітуєте,—зустріли Івана.—Ех, комса задрочена...

— Бережись!—ревнув глухий голос і в п'ятому штрека плавко грюкаючи, покотився п'ятий вагончик.

— Тепер доганяйте...

Роман ще ніколи так не працював. М'язи напружувались автоматично, пальці рук примерзали до держака лопати, ноги випереджали гуркіт вагонеток.

Шість... Сім... Вісім... щоразу миготіли перед очима цифри.

— Мало,—повторював Роман,—мало...

Одноманітно човгає рештак. Безконечним плином тече потік вугілля, бризкаючи відблисками чорного пилу і разом наливає свіжої сили в Романові розпалені жили.

Тіні людей виринають непомітно. Вони швидко, ніби граючись, підставляють вагонетки під струм вугільного потоку й швидко зникають у прочині темного коритару.

— Бережись!—б'ється об гостре каміння стін бадьорий оклик.

— Подав дванадцять... шалено гукає Роман у присадкувату згорблену підпірками лаву.

— Сімдесят три,—відповідає Іван десь з-під землі.—Жени на всю. Бубон дав на три вагонетки більше... Переженемо...

Останні п'ять вагончиків вугілля, всього виходило дев'яносто чотири, ледве дотягли до плити. Тут же, примостившись на обаболках, десятник записував упряжки, понуро зиркаючи на того, хто підходив.

— Солов'йов, га?... Це ти забувив пару вагонів, лапатня? Добре. З тобою говоритиму після.

— Пуля ж така... Стрілки розходяться.

— У тебе щодня пуля...

— А ти маєш вісім упряжок і два вагони.

— Цебто?—Іван не вірить і десятник ще раз повторює те саме.

— Малувато, правда? Це в тебе мабуть від надмірного вдариництва і поширених чоловічків на ентузіязм.

Шматки вугілля замість облич, тільки прикрашені живими світляками очей, оточили десятника. Іван підняв обушок на рівень плечей, але зараз же жбурнув його біля себе.

— Це значить, ти хочеш сказати, що хтось украв наші дванадцять вагончиків?.. А скільки дав Бубон?

— Справа не твоя, але, звичайно, більше за тебе.

— Ходімо, хлопці.—Іван рвучко повернувся спиною до десятника.

П'ятеро зігнуті під вагою втоми й гніву поспішали за Іваном. Цієї хвилини Бубон змовчав, не кинув навздогін жодного слова.

Увечері, в червоному кутку касарні, Роман читав показника видобутку вугілля молодняцькими бригадами.

Бригада Івана Когута посідала друге місце. Прізвище Бубона й його товаришів неприємно вимальовувалось червоною фарбою.

— На першому місці? Це знову або помилка, або новий злочин. Адже Іван і він ходили до шахткому в справі десятника, і цього показника мали змінити.

Соромно дивитися на показника, а ще соромніше зустрічатись очима з товаришами. Розмови тільки про Івана, про його бригаду. Досі вона йшла на першому місці і подала на робітничих зборах письмове зобов'язання—ніколи, не дивлячись ні на які труднощі, не виходити з першої шерехи вдарників. Тепер же кожний, навіть Бубон, має право підійти до нього й ехидно сказати:—«Ех, комсомольська вдарна»!..

Задумливо міряв підлогу кімнати, кілька разів кидав у куток недопалки і лів до кешені за кесетом. Потім рішуче зупинився біля показника. В очах закружляли цифри, тільки прізвище Бубона дратувало чітким начерком.

— Все читаєш?—почув ззаду Бубонів голос і огидливо зщулювався.— Підраховуєш упряжки?.. Скільки вже заробив, га? Вистачить на дорогу?

Роман не зрозумів змісту слів. І не важко. Йому потрібне одно, аби слова належали Бубонові. Аби він яко-мога довше стояв біля нього, поки наллється гнівом тіло. Далі Роман виразно уявляє свою поведінку і навмисне поволі простягає руку до паперу.

Хлопці розступаються.

— Ти що?

— Нічого... Я тільки хочу поспитати Бубона, правильна оця цифра?

— Звичайно. Не буде ж десятник заради твоїх оценок приписувати зайві упряжки вашій бригаді. Скільки заробив, стільки й получай.

— А коли не так? Наприклад, я знаю, десятник за твоєю згодою приписав тобі наші дванадцять вагончиків.

Бубон відразу міниться на обличчі. Очі загострюються і здається вгрюзають у Романове тіло.

— Тоді зірви оцю бомажку, що її підписала шахтоуправа... Докажи гусара...

— Зірву!.. Нехай усі бачать. Не за ради хуліганства, а за правду. Не дозволю, щоб твоє прізвище з краденими упряжками стояло на першому місці... На!..

Роман нервово здер зі стіни аркуш олександрійського паперу і подер на шматочки перед зніяковілими товаришами.

— На, Бубон, біжи до десятника, перекажи адміністрації... Ось свідки.

**

З часу пам'ятного випадку Роман жив у скаженому коловороті днів, що голосно проголошували прихід нових подій, змінляли людей, без жалю і не питаючи ставили перед ними важкі і складні запитання і чекали точної, ясної відповіді від кожного.

День невгомним літаком брнів про нові труднощі, поразки, про радість перемоги. Ніч невблаганно присипляла, щоб зі свіжими силами зустрічати ранок боротьби.

Про боротьбу говорили всі. Вона непереможно простувала вперед важкою ходою кожного нового дня з кожного рядка газети випиналась гострими словами прориву.

Прорив на Донбасі!..

Прорив на шахті!..

Країні не вистачає вугілля!..

Роман щодня жадібно впивався в газету і кожного разу, відкладаючи її набік, запитував Івана.

— Як бути?

В таких випадках Іван безцеремонно ліз до Романової кешені за тютюном, мовляв, кращого за бакунець нема, але відповідав не зразу.

Працю серед мобілізованих, яку йому доручив осередок, він любив, вважав її за відповідальну і тому старанно копирсався біля кожного запитання, яке перед ними ставили, так само, як старанно крутив цигарку з бакунця.

— Це значить,—він випустив хмару пахучого диму—що ти—затягнувся ще раз—повинен піти сьогодні на збори. Збори комсомольців разом з молоддю. На зборах саме стоятиме питання про прорив. До речі, ти мабуть ще пам'ятаєш, як зірвав зі стінки показника? Тоді ти твердо доказав Бубонові, що боляєш за нашу бригаду. Так? А тепер мусиш переконати всіх, що тобі боляче не тільки за роботу однієї бригади, а за всю шахту. Про все інше довідаєшся на зборах.

На цім слові Іван підвівся й оглянув касарню.

— Ребята, гайда на збори.

Його оклик підхопили інші.

— На збори!..

— Кожен комсомолец під ручку безпартійну масу.

— Ей, подольські коломийки, дайш своїх представників... Досить висвистувати носом.

— А Бубона як, теж запрошуватимемо? Він же, здається, не комсомолец і не безпартійний, а так якийсь елемент вроді дірки від бублика.

— Ми сами з вусами—поважно відгукнувся Бубон.

Вже виходячи, хтось пригадав.

— У нас же прапор єсть. З прапором куди краще... солідно.

Перед касарнею лаштуються в дави на чолі з прапором. З сусідніх касарень теж пришвартовується молодь. Рушають. В руках одземкуватого білоруса раптово з'являється сопілка. Кілька соромливих зусиль і моторний свист набирає чіткого такту звуків, пісні і ніг.

Бубон і його товариші поплентались згодом.

— Лапатошники...—кинув услід колоні. І хто зна, чи зідхнув у той час, чи зненавидів.

Збори почались співами. Вже проспівали все, що знали, навіть чийсь гугнявий голос затягнув—«ти жива ещю моя старушка». Тоді не витримала гальорка.

— Та й справді, вони померли... Слиш, там, за сценою, починай вже...

— Починай!..

— Не задержуй зайняту публіку!..

На кін вийшла низенька постать, напилась води зі стола президії і тільки тоді задзвеніла шлянкою об карафку.

Президію обрали величезну. Для неї не вистачило стільців і декому довелось соромливо відмовлятися на запрошення «зайняти свої місця».

Доповіді Роман майже не слухав. Різкий, нерівний голос неприємно колов вуха. До того сама постать доповідача з району, що нагадувала воружливий клубок, перекочуючись з одного краю кону до другого, не збуджувала довір'я й іноді викликала веселий сміх.

— Коли комсомол не піде в ногу з постановою шіснадцятного партз'їзду і добре не переварить їх у своєму, я б сказав, твердому ще мозкові, і не усвідомить ваги свого потрібного втручання у прорив всього Донбасу і своєї шахти, і коли не дасть належної, бойової, комсомольської відсічі усім право-опортуністичним елементам—засудженням партією—зривникам нашої великого соціалістичного будівництва, тоді він не усвідомив ні своєї ролі, ні завдань стати на сьогоднішній тривожний день застрельником прориву, застрельником нових етапів нашої п'ятилітки, що великим більмом сіла на очі капіталістичного світу...

Після низки подібних цитат молодь потроху залишала свої місця і даремне голова просив припинити шум. Проте, шум і ходіння зрештою помітив сам доповідач і тому скоротивши до мінімуму свої висновки, поспішив закінчити слово під гучне ляскання і свист задоволених слухачів.

— Словом, міжнародний стан і політика капіталу в районному масштабі,—іронізували з доповіді.

— Тепер давай на арену Льоньку.

Льонька, секретар осередку, не забарився виставити на огляд неукладисту масу тіла в шкірянці і завбачливо посміхнувся.

Заля відповіла рвучкими оплесками.

Оратор з Льоньки був кепський. Говорив нескладно, скорочувався задовго до кінця реґляменту. Але міг хвистко картати, знав на прізвище не тільки усіх комсомольців, а й молодь, пам'ятав кожний вчинок і зрештою вславився вгадуванням чужих думок.

За це його любили, слухали, інколи боялись, а дехто ненавидів.

Зараз секретар говорив про прорив, про комсомол, про молодь.

І коли з обуренням кинув у залу—який гад забурює нашу шахту!—ніхто не підвів очі глянути на секретаря. В ту мить кожний відчув себе винним і не знаходив думок на виправдання. Адже всі вони довіряли Льонці, в його словах, як ніколи, почули докір за свої вчинки, діяння, за байдужість до роботи в шахті підчас прориву.

— Хто спускає зі схилу порожняк? Хто не дописує комсомольським бригадам упряжки?.. І хто з вас, комсомольців, подікався розшукати отого потайного гада, що робить нам прорив? Га?.. Мовчите? Води в рот понабирали? Ну, хоч один обізвся!

— А знаєте, скільки наша шахта не додає вугілля? П'ятсот тонн щодня!.. П'ятсот тонн!!

Секретар закам'янів, широко розкорячивши ноги також, як і закам'янілі в нащуленій тиші залі важкі споруди слів—«п'ятсот тонн».

— І ці п'ятсот тонн—прикинувся він—комсомольці повинні витягти на-гора на своїх плечах... Не витягнете—сором. Тоді ви не комсомольці, а ви батраки—не батраки... Тоді таких шахтарів на поверхню... Нужники чистити. Замість обушків—мітли їм... Я все...

Роман з захопленням дивився на велетня секретаря і дивувався тій силі і рішучості, з якою його слова обрушувались на сотні похилених молодих голів.

Секретар коротко з'ясував усе, про що останні дні думав Роман. Тепер все так просто, ясно.

Ясно, чому він, селянин, прийшов на шахту, полюбив темні коритари штреків, гул вагонеток, плин вугілля в рештаках, знайшов нових товаришів і заради всього цього забув село.

І хіба забув?

Зрадив, викинув його з пам'яті... Засипав вугіллям думку про землю, про радість налитого колосся стиглої пшениці.

Тепер уже ніколи вертатись до старих згадок, сумувати за полотняними штанами, за солом'яним брилем, за запашним повітрям ланів.

Тепер зв'язують інші турботи. Завдання щодня витягти на поверхню зайвих п'ятсот тонн вугілля... Не дати голодувати фабрикам, заводам... Знайти злочинців прориву.

Роман рвучко наближається до президії. Секретар привітно мружить очі. Іван нервується, на обличчя набігає боязкий вираз.

— Чого злякався?—проказує до нього очима Роман і сміливо ловить погляд одного величезного обличчя залі:

— Відсьогодні—я вдарник. Даю не менше двох упряжок щодня. І докажу всім невірам, що батраки також зміють працювати. Закликаю селян, отут перед шахтарями сказати оце саме. Коли хто не скаже, значить він прийшов на шахту провітритись, прогулятись, а завтра його потягне додому. Сам я на село вже ніколи не повернуся і оголошую себе за шахтаря. Селянином не хочу бути.

Зіскакує з кону на простягнуті руки і поринає в гамір оплесків, бучних вигуків.

Своїми словами Роман ніби повернув вимикач і забарвив повинь зборів невимомним світляним потоком все нових і нових промовців.

Бубон кинув був кілька гострих реплік у потік, але не зупинив його, тільки ширше розчистив гирло.

— Для ліквідації прориву—дочитував Льонька резолюцію—створити окрему комсомольську лаву. Тут же на зборах провести запис кращих комсомольців і молоді і обговорити їхні кандидатури.

— Хто—за?

— Без «за» приймаємо...

— А що значить кращих? Наприклад Бубон—теж хороший робітник, але б я його ні на крок не підпустив би до лави.

— Ізолювати, канешно...

— Не приймають тебе, братуха!—підморгували Бубонові сусіди.—Ти ніби утиль тепер... Працюєш, горба гнеш, а потім додивляться і... негайно прибрати, в переділку... Тоді штепсель і каюк, і нема Бубона, нема шахтаря.

— Побачимо, як вони працюватимуть... На папері все можна. Доведеться їм перероблювати свою резолюцію—загадково відповів Бубон.

— Навряд...

Вже всі розійшлись, а Льонька, Іван і троє комсомольців залишились, зіп'явшись на стіл з ліктями. Льонька в цьому невеличкому гурті ще рельєфніше видавався за велетня. Його голова наче плавала на хмарах цигаркового диму в той час, коли інші ледве досягали волоссям гострого секретаревого підборіддя.

— Не віряться мені. Він більший боягуз і трепло, ніж свідомий шкідник. Проте, не заважало б простежити, може й справді у них своя тепла компанія. Зрештою, дивно, щодня піднімають нагора по кілька вагончиків не вугілля, а сміття. І все це чомусь нікого не турбує. Ніхто словом не заікнеться... І все це робиться в той час, коли шахта дає шістдесят вісім відсотків видобутку. Де ж десятники, техперсонал, адміністрація? Вони наче навмисне потурають шкідництву, замазують його... Постріляти б гадів...

Техперсонал все складає звіти про боротьбу з технеполадами—процідив Іван.

— Значить, ближче до діла. Простежити за бригадою Бубона доручимо Іванові. Він у нас гарний комсомольський депеу. Тільки гляди, щоб тебе вчасно не спустили в газенок. Коли викриєш шкідництво, тоді й помирай.

До пуску комсомольської лави лишилось три, чотири дні і ці дні для Романа сплелись у міцне плетиво непомірного хвилювання, тривоги, біганини. Він забував про їжу, про відпочинок. На обличчі з'явились крилаті тіні блідої втоми. Але твердий намір довести справу до кінця, виправдати довір'я комсомолу, примушували менше думати про себе і брати на облік кожну хвилину.

— Вислужується—говорив Бубон.

Він, здається, один в касарні жив старим набутком вражень—з гармонією, з піснями і не хотів помічати змін, що за останні дні цілком змінили обличчя касарні й товаришів.

Але обдурювати себе довелося недовго.

Одного дня він перший помітив у дверях Романа. Щось гомінке, тремтливе проглядало в його постаті. На вустах пинилася неприхована радість. Чорні м'язи невмитого обличчя помітно здригали.

— Хлопці, завтра починає працювати перша зміна комсомольської лави. Завтра перший звіт про нашу роботу.

— Ура!—було відповіддю. Бубон ліг на койку. Тепер усе ясно. Після цих слів було б смішно й надалі годувати себе обіцянками «авось». Блазня більше не потрібно.

— Значить, зачини, Бубоне, своє хрюкало, запакуй на самісіньке дно скрині незмінну сопутницю гармонь... Взагалі закрійся, випиши накладну до моргу і більше не рипайся в чужі двері. Тепер маса навіть не зважатиме на тебе. Прийде і скаже; не заважай, Бубоне, працювати, нам уже ніколи слухати твої дурниці. А хочеш каламутити, біжи на базар, там, мовляв, ще валишились охочі блатувати... Біжи, Бубоне, поки не пізно, бо з нами вже Івани, Романи, бо в нас комсомольська лава...

— А не будь їх, по-старому б гомоніла піснями касарня, пливла б молода шахтарня на корабликові безтурботних днів, помаленьку кидала б якір від получки до получки.

— Ех, життя було!.. Скаламутили гади!.. Рубанули обушком у саму середину, душу зачепили. Вже не потрібний Бубон, хуліганом став, упряжки краде.

Бубон відчув себе самотнім у великій кімнаті, наповненій веселими людьми, як старець на шумливій вулиці, на якого ніхто не звертає уваги... Але хіба він коли так раптово поступався з дороги? Раз пришили марку хулігана, блатака, значить, будь ним до кінця...

Він повагом вийшов з касарні, мимохідь кинувши байдужий погляд на хлопців.

— Чого він такий, наче інженера получил?

— Де там інженера!.. На кустаря-одиначку перевівся. Каже, нашу лаву викликати на змагання.

**

Перші дні праці комсомольської лави дали нечувані показники на шахті.

Льонька качиною ходою бігав з осередку до шахткому, з шахткому до шахтоуправи і навпаки. Між пальцями у нього стремів папірець, на якому окрім цифри 120 і 204 не було жодного напису.

— Ось наше, ви не вірили, ви заперечували... Вже ось готові перші наслідки... Га? Красота!.. Комсомольці, товаришу,—це непоборна сила... Еентузіязм йде з неї... пре вугіллям... чим хочете.

Папірець непомітно лягав між поважними аркушами справ під самісінькі окуляри ретельно примазаного пахучого чуба секретаря шахтоупра-

ви. Потім він оглядав його зі всіх боків і з легким укланом голови повертав Лёньці.

— Іменно з вас пре чим хочете. Ви, мабуть, надмірно вживаєте поганний тютюн, навіть папірець пропах. Вибачте, я якраз не палю. І до речі, що означають ці цифри?

— Це ж тонни, розумієте, тонни... Скільки мала дати і дала комсомольська лава.

— В такому разі вам краще звернутися до інженера, він безпосередньо зв'язаний з шахтою. Він вам порадить, допоможе.

В завкомі також не пощастило Лёньці.

Голова флегматично помусолив пальця і хотів перегорнути папірець. Коли ж впевнився, що то лише один аркушик—поспішив повернути назад.

— Що ж, я радий. Катай, хлопці. Вивозь з проклятугого прориву.

— Значить, допоможете?

— Чим, Лёню?

— Нехай дають другу врубівку. У нас і машиніст єсть... Постав питання перед шахтоуправою. Нажми на отих банькатих гадів, а врубівка повинна бути. Тоді ж ми, душа моя, добре роздраконимо прорив.

— З цим ви, хлопці, якось самі. У мене ж ділов, нехай вони згорять.

Він витягнув з шухляди пукату папку і покрутив нею перед Лёнькою.

— Бач, скільки справ просяться на розгляд?

Тоді, Лёнька вже розсердився.

— Створи нам атмосферу для людської праці. Реклялуй оці цифри, дзвони про них. Збери робочих, нехай вони розсудять нас, нехай хоч вони поклопочуться перед шахтоуправою, щоб нашій лаві допомогли. Адже адміністрація й досі не вдарила палець об палець. Дала нам лаву з забуреною машиною. Ми ж відкопали її. А вона навіть не хоче знати, що у неї існує якась комсомольська лава... Ти ж мусиш розуміти—ми задихнемося без допомоги. Нам же кожний гад стане на дорозі. Вчора, наприклад, наша лава чомусь не сподобалась штейгерові. Каже, у вас багато ентузіязму, але мало практики. Вам важко довіряти найкращу лаву. І дивуюсь, чому шахтоуправа дала її вам, комсомольцям, ще зеленим шахтарям...

— Але ж, Лёню, важко шахткомові доглядіти кожної дрібнички. Тисячі робітників і тисячі неполадок, а все шахтком, все до шахткому. Ви вже поки працюйте, а коли хто серйозно відважиться заперечувати—ми, звичайно... А реклямувати—пожалуй. Я вже подав відомості до інженера. Можу навіть відпустити дикту для червоної дошки. Хороший дикт у мене в червоному кутку валявся, я приховав.

Лёнька, не прощаючись з шахткомом, вискочив за двері.

— Не шахтком, а дробилка. Він дикту дасть для червоної дошки...

Хотів був ще піти до інженера або до завшахтою.

— Теж безнадійна справа.

Ті можуть просто чемно попросити не заважати працювати.

Крокував Лёнька вулицею, не знаючи куди, і спольовував навколо своє звичайне «гади».

І справді, хто захоче валандатись з кількома десятками комсомольців, які чомусь запалали ентузіазмом ліквідувати прорив і взяли на свої плечі стільки мороки. До кого ж зрештою звертатися. Всі в роботі, всі просять вачекати, або відсилають один до одного... Самі ж не втримаємось, заскиглимо. Спробуй попрацювати порожніми руками, одним ентузіазмом... Довго не витягнеш підсковзнешся.

Тручи рукою лоба, Льонька повернув на тиху вуличку старого виселку. Маленькі хібарки, абияк стулені з пісковика, глини і дерева, сиротливо понахилялися одна до одної, здається, тільки тому досі не порозпадались. Визначною прикметою старого виселку були нужники, розташовані на середині вулиць, пси на роliках, для яких важкі ланцюги зовсім не заважали сходитись для своїх особистих справ десь у затишному куточку на стикові двох, а то й трьох садиб.

Виселок, комсомольці, сміючись, називали літньою резиденцією шахтарського вельможного панства, бо жили в ньому виключно старі робітники.

Льонька часто ходив до шахти або повертався додому засміченими вулицями виселку, ніколи не звертав на нього уваги, а зараз несподівано спинився на півдорозі.

— Та це ж я просто скарб знайшов на смітнику! Серйозно, скарб — намагався когось переконати розчулений руїнами хат і настирливим гавканням псів, що здавалось бавились, катаючись на роliках до дверей хати, а від дверей до хвіртки.

— Ну да, зайти до першої хатини й розказати про все... Невже й тут не допоможуть? Ех, будь-що-будь, а спробувати можна. Даймо на виручку старі кадри!

— Тут повезе, — подумав Льонька ще на порозі, прислухаючись до знайомого голосу.

— Сидоре Максимовичу. Він... І потрапив же... Здрастуйте. Приймайте до вашої хати, тільки не женіть, бо однак не вийду. За великим ділом до вас. Не допоможете — пропали. Комсомол розженете...

— Ну, ну, розженете. Сядь краще. А до мене ти несподівано. Ніколи не думав, щоб мій Льонька, перший учень, завітав до старого. Мабуть на коїв ділов. А часто згадував про тебе, і по-правді сказати, й досі сержуся. Забув, га?

На обличчі старого вибойщика Льонька помітив давно знайомі розетки зморшок, а серед них темні прорізи очей, в які він не раз заглядав з боязким почуттям побачити в них докір. Вісім років працював Льонька, зустрічаючи тільки докір, але чи зневажив коли за це Сидора Максимовича? Адже в докорі проглядала любов до вугілля, пристрасть до обушка, бажання витягти Льоньку — одоробло — в люди. І зараз під пильним поглядом докору Льонька відчув, що звернувся до нього за допомогою не даремне. Старий вибийщик і на цей раз виведе на люди, тільки вже не Льоньку, а комсомольську лаву.

— А таки допоможете, Сидоре Максимовичу, — зрадив Льонька — по вас бачу. Ви ж знаєте, у нас зорганізувалась комсомольська лава.

— Чув. Навіть сам лаявся за неї. Коли взялись хлопці, нехай... А що прийшли порадитись до мене—спасибі.

— І не порадитись прийшли, а запросити на роботу. Хоч трьох, чотирьох таких, як ви, потрібно. Нам бракує кваліфікації. Без кадровиків розженуть нашу лаву. Вже й так не довіряють, кажуть, зелені вести лаву, зіпсуєте її, забурите. Справа бачте серйозна, або жити нам, або безславно померти. Крім того, ніхто не хоче допомогти, наче змовились, гади... Не кидати ж нам лави.

Сидор Максимович обережно згорнув газету, яку підчас розмови тримав у руках.

— Допоможіть хоч ви, з хати не вийду. В крайньому разі свого учня Льоньку пожалійте.

— Льоньку жаліти нема чого, сам себе пожаліє, а от лаву пожалію. Як воно вже не буде, а до комсомолу доведеться під старість піти. Так і перекажи камсі. Приходжу до вас завтра найматись, і не один, а ще трьох приведу з собою, десь дістану.

Льонька ледве не розцілував Сидора Максимовича, скориставшись з темряви сімців. Можна було подумати, що то вовтузяться парубок і дівчина, позбавившись, зрештою, неприємних свідків—батьків.

За хвилину він уже біг до касарні, дратуючи швидкою ходою і бурмотінням виселкових псів.

В кімнаті завшахтою зібралась випадкова нарада. Зайшов штейгер, посміхнувся чи то до преспап'є, що саме взяв зі столу, чи до завшахтою, і повагом протягнув:

— Я в справі комсомольської лави.

Потім на хвилину заглянули двоє десятників і залишились послухати. До речі, штейгер нічого не мав, коли вони на якусь годину запізняться спуститись до шахти.

— Мене дивує,—продовжував штейгер—хто дозволив старим забойщикам іти працювати до комсомольців?.. Чим це пахне? Ще гіршим проливом.. Нехай буде відомо всім нам, що комсомольцям віддали найкращу лаву, правда, забурену. При таких темпах роботи, які вони розгорнули на сьогодні, та ще за допомогою кваліфікованої сили, вони, звичайно, зможуть власними силами залатати прорив, честь їм, але при чім залишимося ми? Якими цифрами фігуруватиме шахта на наступний звітний період? Чи зможемо ми тоді вийти зі збільшеними показниками видобутку при наявності сьогоднішньої робочої сили, машин, мабуть і ресурсів... Ні... Бо до того часу камса вибере вугілля з найкращої лави, а ви, дорогий Онисиме Порфировичу, знову писатимете зведення про новий прорив. Адже чим ви тоді, хоч на перший час, замажете відсоток надбавки до нового пляну? Не збільшать же вам робітників і коштів для підшукування нових покладів. От, маєте проблему...

— Ви плетете дурниці. Не можу ж я заборонити комсомольцям працювати.

— Не заборонити. Принаймні ви могли не дати їм кращих старих робітників. Нехай працюють самі, яке нам діло? Вибачте за різкість Онисиме Порфіровичу, але це тверда думка шахтоуправи.

Хвилину завшахтою мовчав і переглядаючи папки з старими інструкціями захопився, читаючи одну з них. За цей час штейгер помітив десятників і ніби здивувавшись з їх присутності запитав, яку зміну вони обслуговують.

— Коли другу, то ви вже запізнались на півгодини. Проте, не завадило б взяти до уваги цю розмову, вона надто корисна для вашої практики. До речі, я вже маю певні відомості, що комсомольська лава дає великий відсоток—і взяв рурку.

Десятники вийшли.

Нараз задзеленьчав дзвінок телефону. Завшахтою жбурнув у шухляду інструкції і взяв рурку.

Штейгер по кількох словах, поспішно кинутих у рурку, довідався, що на шахті трапилось нещастя, може сіла лава, або щось подібне до цього. І справді, Онисим Порфірович уже лаявся, шукаючи капелюха.

— Чорти, ідіоти, шантрапа... Сіла п'ята лава. Забурили машину, рештак, все... Двох покалічило... Звідки беруться ці нещастя? І чого, зрештою, не сіла ота надокучлива комсомольська лава?

Онисим Порфірович вимовив останні слова і сам зник з їх, з винуватим виглядом спиняючись перед штейгером.

— Отака голова, розумієте?..

— Я розумію, — підвівся штейгер, — але чи дозволите ви забуритись комсомольській лаві? Сьогодні п'ята, а післязавтра комсомольська. Інакшого виходу не може бути. Зрештою, за кілька днів ви матимете рекорд загрозливого видобутку—сорок два відсотки. Я думаю, шахта потребує капітального ремонту... Це остаточні висновки шахтоуправи.

— Але це неприховане злочинство...

— Не злочинство, а логіка порятунку. Невже ви й досі не додумались, що звівши шахту через безгосподарність до повної руйнації, хочете врятувати її наївним потуранням комсомольській лаві.

В нарядній завшахтою і штейгер зустріли перші носії рятувальної станції. На них гостро глянуло обличчя, обкладене шматками закривавленої вати. Другого пораненого допіру виносили з кліті. Він якось пильно дивився на забинтовану ногу, і коли його хотіли нести далі, несподівано захопився з рук, бажаючи ступити на землю обома ногами.

— Я сам піду, сам...—і тут же впав на руки товаришів.—Поверніть мені ногу, сволочі... Це я знаю хто... штейгер... я три дні говорив йому, сяде лава, сяде... Отак доглядають...

Завшахтою поточився від цього крику, і раптом, не кажучи нікому й слова, швидко подався в напрямку до виходу.

Вже далеко залишив за собою будівлі шахти, засапався від швидкої ходи, а спокій не проходив. Крик пораненого доймав і тут, в оточенні со-

нячного блиску й безгоміння степу. І будь зараз біля завшахтою люди, він більше не зміг би витримати дивного почуття тривоги, також, як і поранений, шалено шарпнувся б вперед і несамовито вигукнув би:

— Я сам піду, сам... Поверніть мені спокій, сволочі... Заберіть від мене злочинця штейгера... Розженіть злодіїв з шахтоуправи... Отак керують шахтою...

**
*

Ще не одчиняючи дверей осередку Роман сторожко прислухався.

— Невже знову щось погане трапилось? Льонька видимо лихий сьогодні. Розматюкався і стільці трощить. Таке з ним буває часто.

Відчинив двері. Хотів зайти непоміченим і нараз хтось потягнув до столу.

— Отакі діла, голубчику.—Льонька сідає на стіл і однією рукою міцно тримає Романа за плече,—ти сьогодні замість двох упряжок вугілля дав дві упряжки сміття.

Роман вражений.

— Я?—І дивиться на всіх по черзі, особливо намагається заглянути в Іванові очі.

Проте жодне обличчя не порадувало. Всі мають поважний вигляд обвинувачів.

— Це наклеп...—випалює Роман, збліднувши.

— Не наклеп, а виходить, усі постарались однаково.—І оцей,—показав Льонька на Івана—і він, і він, в тому числі й моя милість. Шкідники, значить...

Далі Льонька не витримує і знову посилає в просторі лайку за лайкою, поки хтось догадався встромити йому вота цигарку.

— Може доведе до толку.

— Вже довели...

Виявилось, що на комсомольську лаву шахтоуправа накинула великий відсоток і чомусь мають ставити питання про доцільність існування самої лави

— Потім є постанова—від одного нагадування про неї Льонька посатнів,—відкликати чотирьох кадровиків, які перейшли працювати до нашої лави, ніби без погодження з шахтоуправою. Так і заявили гади з розстановочкою—без погодження з шахтоуправою.. я вже казав про це Сидорові Максимовичу, він тільки засміявся і вже остаточно збалакався з шахткомом і партосередком... Бачте, все гаразд, а от мучить ота зольність. У мене, зрештою, виникла думка, що це навмисне шкідництво, навмисне намагання спровокувати роботу нашої лави, запламувати комсомол, молодь і показити всім, ніби провина безгосподарности шахти—мобілізовані, некваліфікована сила... Тому вони сміливо, просто на очах у всіх зривають лави, калічать людей, замазують нашу роботу. Адже не диво, за один останній місяць сіло три лави... У мене є маленька пропозиція—сьогодні увечорі до шахти спускається надто підозріла бригада для огляду катастрофи лави № 5 і для ремонту—то чи не зробити б нам нічний кавалерійський наскок,

тоже вроді комісія від комсомолу... До речі, ця бригада борсатиметься в шахті без свідків, наче злодії, бо третя зміна не виходить під предлогом ремонту. Потім, це не чутка, а точно, в районі наводять порядочки представники ЦК і звичайно цими днями можуть нагрянути й на нашу шахту. Значить, махінацію ремонту зарані передбачено і головишншккомателі до чогось спішно готуються... Ясно, як на долоні. Плян у мене такий: Сидор Максимович накручує машиніста, щоб спустити нас непомітно до шахти... От з лямпочками, свинство, є тільки Іванова, він її просто не встиг здати, вроді забув, і комусь, коли нас піде четверо, доведеться світити своїми власними. Обушки також захопити неодмінно. Мо' якісь чорти в людській подобі нападатимуть з лави на нас... Найкращі кандидатури для наскоку це, безперечно, і є усі ті, що тут зібрались. Це я, Іван, Роман і наш шахтарський деньті Макарчик. Свої джімі ти, звичайно, залишиш дома?

Увечорі всі четверо зійшлись на квартирі Сидора Максимовича перодягтись і може порадитись.

— Ви тепер у нас за папашу—говорив Льонька Сидорові Максимовичу, коли всі вишукувались перед ним у спецовках, з обушками.—Може б настановленіє на дорогу прочитали...

— Наставленіє...—передражнив Сидір Максимович.—У мене таке передчуття, чи не читатимуть по вас одходну...

І до самої шахти не вимовив слова.

— Папаша практикується на забобонах,—жартував Іван.

Веселий настрій пропав, коли здаля замаячили будівлі шахти. Макарчик перший повісив голову і попросив у Сидора Максимовича на цигарку. Кожний потягнувся за тютюном і кожний набирив у легені найбільше диму.

— Щоб не так шкрябало,—пояснив Роман.

Цю репліку зустріли мовчанкою. Тільки Сидір Максимович перед спуском широко потиснув усім руки й сказав.

— Я вас чекатиму поблизу шахти, коли що—давайте знати...

Він кілька часу вдивлявся в темний прочин стволу, потім швидко почавалав назад і ледве не збив у дверях вартового.

— Ти чого?—загрозово прохрипіла постать.

— Та це я... Прийшов подивитись.

— Сидор... Подивись! Шахти не бачив?

— Ти часом не з тих?..—уже розсердився Сидір Максимович.

— З яких?

— Отих, що спустились для ремонту...

Вартовий, ображений тоном розмови і мабуть пригадавши свої безпосередні обов'язки, несподівано авторитетно пробасив:

— Вообщє заглядати в шахту не положено, когда ноч...

Сидір Максимович уже був далеко.

— Дивний нарід,—думає вартовий,—все тягне його до шахти...

Стукаєш і здається втоплюєш ноги в слизьку, огидливу рідину тиші.

— Вертаймо на схід,—каже Льонька—вони напевне там.

Він веде попереду, коли-не-коли кидаючи сніп світла з-під поли спешки.

У боковому штрекові хлопці спинились. Відти починається хід до комсомольської лави. Тут знайомий кожний камінчик, стійка—гаси лампу, і помадьки не заблудиш.

Уже хотіли простувати далі, коли з глибини штреку долетів легкий тріск. За ним загуркотів притишений вибух і за кілька секунд громохкими кроками побіг назустріч остовпілим хлопцям, хльоскаючи крилами повітря по обличчях.

Потім усе вкрила мряка й тиша. Правда, іноді хтось цілив у темряву камінчиками і вони дзвінко капали на землю, наче об залізо.

— Наша лава...—затремтів Роман.

— Наша... глухо повторили інші.

Тепер попереду вів Роман. Він, застогнавши, плигнув і легко побіг наперед, помадьки збиваючи руки об гострі краї пісковика. Товариші тільки чули, як щось важке гупнулось об землю, а потім швидко зашаруділоє наче хто бігом тягнув лантух.

— Поліз рачки—насторожився Іван.

Вони й досі тримались обережності, і маючи лише одну лампу, все ж мусіли ховатись зі світлом, а побігти за Романом не посміли. Це б їх відразу викрило.

Тимчасом Романа зупинила купа свіжої породи.

— Ось і лава... Її забурили шматки твердого пісковика,.. течиво теплого плавану й пощиплені стійки... Але хто забурив? Хто?..

Роман знову шарпається наперед. За кілька кроків мусить початися поворот. Тут вони гонять зі схилу вагонетки до плити.

Нова несподіванка зупиняє Романа. Світло... Він приростає до землі і тільки тоді обережно підводить голову. Світло якийсь час коливається, іноді стрілкою блискає по рейках, а тоді заспокоєно освітлює коритар штреку.

— Видимо прислухається.

В кількох кроках від себе Роман помічає вагонетки-порожняк. Тепер можна безперечно встати і навіть непомітно йти за людиною.

Що сталося далі, Роман мало пам'ятає. Як і кілька хвилин тому він злігає на вагонетку, вихором перелазить з одної до другої. Біля останньої вибиває з-під колеса гальмо і щосили штовхає її навздогін людині.

Вагонетка плавно гуркотить зі схилу, а згодом видзвонює по рейках шалений танок у супроводі свисту, ляскоту й божевільного зойку двох людей.

— Аби тільки наздогнати... Ось близько... Стій... Не втечеш, паскудо.

Вже чітко вимальовуються обриси людини. Виразнішає поспішний такт кроків, і крик схожий на виття, в якому проривались тремтливі нотки на диво знайомого голосу.

Роман навіть простягає руки схопити людину і, раптово наскрізь проїнятий гострим штовханом жаху, впирається пальцями в залізо вагонетки.

— Бережись.. Під стінку!.. Під стінку, ставай!!

Вагонетка шаленно підбиває людину і шалено мчить далі, реготом коліс сигналізуючи мряці про катастрофу.

— Роз'їзд... Плита...—шепоче Роман і плигає назад, відштовхнутий скаженою силою вагонетки.

І разом з пекучим болем у голові чує важкий удар заліза, миттю підхоплений чутливими до кожного стороннього звуку коритарами штреків.

Коли Льонька, Іван і Макарчик знайшли Романа і присвітили обличчя ліхтарем, він міцно притискував руку до лоба, стримуючи кров, яка сочилась крізь пальці.

Через два дні місцева газета «Червоний Гірник» коротко сповістила:

— «За систематичне зривання видобутку і цілковиту руйнацію шахти № 12 заарештовано завшахтою О. Орлова та ідейного керівника шкідництва штейгера П. Карпенка. Підчас вигаданого ремонту шахти, влаштованого з явно шкідницьким наміром, випадково забито робітника Бубона, який за гроші Карпенка забував «Комсомольську лаву». Слідство провадиться».

Іван ще довго вдивлявся в рядки газети, а потім звернувся до Льоньки.

— До Романа треба навідатись...

І вже біля лікарні додав:

— З нього таки справді вийшов заправський шахтар... Він, здається, остаточно зрадив село...

*ЖЕЇИ З ЖИТТЯ СТАРЕЧІ ЗВИЧКИ,
НЕХАЙ ВИРУЄ ВСЮДИ ТЕМП.
СТАВАЙМО ВСІ ЗА П'ЯТИРІЧКУ
БО МИ МІЦНІЄМ І РОСТЕМ!*
